

36 nexe

*quaderns d'autogestió
i economia cooperativa*

juliol de 2015

ELS PROGRAMES
ELECTORALS ES
COOPERATIVITZEN

ELS NUTRIENTS DE LA
CADENA ALIMENTÀRIA
COOPERATIVA

EL BALANÇ SOCIAL
DE LA XEŞ: VUIT ANYS
ENSENYANT EL COR

DONES I COOPERATIVES:
UN PROCÉS EN MARXA

LA COOPERACIÓ
ESCOLAR: MÉS ENLLÀ
DE L'APRENENTATGE
COOPERATIU

ALBERT HUERTA I JOSEP
M. CANYELLES: "HI HA
COOPERATIVES QUE FAN
LES COSES MOLT BÉ PERÒ
NO SABEN EXPLICAR-LES

ELS PROGRAMES ELECTORALS ES COOPERATIVITZEN Jordi Garcia	<u>3</u>
ELS NUTRIENTS DE LA CADENA ALIMENTÀRIA COOPERATIVA Carles Masià	<u>10</u>
EL BALANÇ SOCIAL DE LA XES: VUIT ANYS ENSENYANT EL COR Carles Masià	<u>16</u>
DONES I COOPERATIVES: UN PROCÉS EN MARXA Carme Giménez	<u>23</u>
LA COOPERACIÓ ESCOLAR: MÉS ENLLÀ DE L'APRENTATGE COOPERATIU Fèlix Pardo	<u>33</u>
ALBERT HUERTA I JOSEP M. CANYELLES: “HI HA COOPERATIVES QUE FAN LES COSES MOLT BÉ PERÒ NO SABEN EXPLICAR-LES L'Apòstrof, SCCL	<u>41</u>

Nexe, Quaderns d'Autogestió i Economia Cooperativa, és una publicació digital semestral del cooperativisme català, editada per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya. Des de 1997, *Nexe* contribueix a la reflexió i el debat sobre el cooperativisme, en especial, i l'economia social i solidària en general.

Edita: Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya (FCTC).
Carrer Premià, 15, 1r, 08014 Barcelona.
federacio@cooperativestreball.coop

Consell editorial: Clara Puigventós, Olga Ruiz, Jordi Garcia Jané.

Coordinació, redacció, fotografia, revisió lingüística i maquetació:
L'Apòstrof, SCCL.

Per contactar amb la redacció de *Nexe* podeu escriure'ns a
nexe@nexe.coop.

ELS PROGRAMES ELECTORALS ES COOPERATIVITZEN

Jordi Garcia

Les eleccions són un bon moment perquè els sectors socials facin les seves demandes i els partits polítics les recullin en els seus programes d'actuació. Les municipals del 24 de maig no en van ser cap excepció: la Federació de Cooperatives de Treball va difondre un document amb deu mesures per fomentar el cooperativisme als municipis catalans i els partits, en més o menys mesura, van recollir el guant.

En aquest article, analitzem les propostes referides al cooperativisme de les set formacions polítiques que van obtenir representació a l'Ajuntament de Barcelona i tractem de vincular-les a les deu propostes que va llançar la FCTC amb el document titulat "Mesures de foment del cooperativisme", que va fer públic un mes abans de les municipals.

Abans d'abordar-les una a una, donarem algunes impressions generals que hem extret d'aquest treball.

La primera és que cooperativisme i economia social i solidària són termes que la majoria de partits perceben vinculats estretament.

La segona és que, a jutjar pel programa de cada formació, el cooperativisme sembla atreure més les esquerres que no les dretes. Sorprèn que el PP només esmenti dos cops les cooperatives, i encara cenyides al món rural, que les cooperatives ni tan sols apareguin en el programa de Ciutadans, i que el programa de CiU parli tan sols cinc vegades d'economia social i una de cooperativisme, i encara per dir que proposa convertir en equipament públic consensuat amb els ciutadans l'antiga Cooperativa Segle XX de la Barceloneta.

Aquestes impressions i l'anterior es veuen reflectides en el quadre següent, que mostra el nombre de vegades que en els programes electorals de les set formacions apareixen els termes "cooperativa", "cooperativisme", "economia cooperativa", "economia social", "economia social i solidària" i "economia solidària".

	BCN comú	CiU	ERC	C's	PSC	CUP	PP	Total
Cooperativa, cooperativisme, economia cooperativa	27	1	26	0	6	38	2	100
Economia social	6	5	23	0	9	3		46
Economia social i solidària	1		7	0	1	6		15
Economia solidària	2		1			6		9
total	36	6	57	0	16	53	2	170

La tercera és que la majoria de programes contenen afirmacions en favor del cooperativisme i l'economia social i solidària de caràcter molt genèric, potser massa i tot. És cert, però, que algunes formacions hi afegeixen propostes concretes, no sols de creació de cooperatives de treball, sinó també de cooperatives de consum o d'iniciatives cooperatives vinculades a l'habitatge.

La quarta, i última, és advertir com algunes de les mesures proposades per la Federació no són recollides per cap programa, i alhora com la majoria d'aquests programes inclouen propostes que la Federació no esmenta al seu document.

Fetes aquestes consideracions, analitzem què diuen els programes electorals referits a la ciutat de Barcelona en relació, primerament, a les deu mesures proposades per la FCTC.

“1. Promoure les cooperatives com una via per afavorir un canvi productiu. Les cooperatives són empreses amb valors capaces d’aportar riquesa col·lectiva, ocupació estable i cohesió social, que estan centrades en les persones i representen un model generador d’ocupació, arrelat al territori i no discriminador.”

ERC considera que Barcelona ha de promoure l’economia social com a sector i model econòmic, en especial, en àmbits d’activitat imprescindibles per al desenvolupament econòmic i social, però que no són sempre rendibles per al sector mercantil. Propugna també el reconeixement del sector com un actor econòmic més, al mateix nivell que l’empresariat mercantil. Aposta per un pacte de ciutat per a l’economia social i un programa transversal que la fomenti.

El PSC parla d’enfortir l’economia social des de l’àmbit local i garantir la seva presència en els àmbits socioeconòmics locals. Diu: “impulsarem, d’acord amb els agents econòmics del sector, l’elaboració d’un Pla director de l’economia social i solidària, amb l’objectiu d’establir un full de ruta pel que fa a les prioritats de les empreses d’economia social en l’àmbit local, que prestarà especial atenció a aquells models i propostes que, sota criteris d’innovació social, han de ser en un futur els referents claus de les polítiques municipals del sector.”

Per la CUP Capgirem Barcelona, l’ajuntament barceloní ha de donar suport a la consolidació i creixement de l’economia social i solidària existent i al model cooperatiu d’empresa: millorar la visibilització social, facilitar la logística i el finançament, etc.

“2. Donar suport específic per a la incorporació de persones joves, menors de 25 anys, a les empreses cooperatives i fomentar l’aprenentatge del cooperativisme als cicles d’ensenyament primari, secundari, universitari i en la formació professional, mitjançant la creació de cooperatives d’alumnes i del programa Fescoop.”

No hem detectat referències a aquest punt en cap programa electoral de les set formacions polítiques que van entrar a l’Ajuntament de Barcelona el passat 24 de maig.

“3. Afavorir la relació entre la universitat i les empreses cooperatives per transferir coneixements als agents relacionats amb aquestes dos àmbits a partir de programes de pràctiques, borsa de treball, entre d’altres.”

Tan sols Barcelona en Comú defensa una actuació d'alguna manera relacionada amb aquesta proposta de la FCTC. Diu: “Promoure plans de col·laboració amb les universitats, amb el sector de la producció cooperativa i col·laborativa i amb el sector privat, per tal d'afavorir projectes de R+D+i que responguin a les necessitats socials de la ciutat i a la sobirania tecnològica.”

“4. Augmentar i/o dotar de pressupost els programes municipals destinats a la creació d'empreses cooperatives i afavorir la sensibilització de persones prescriptores com ara gestories i assessories, col·legis professionals o personal tècnic en creació d'empresa a partir del programa Municipi Cooperatiu o Barri Cooperatiu de la FCTC.”

ERC es comprometia a donar a conèixer el rol de l'economia social mitjançant activitats i publicacions, així com a crear vivers d'empreses d'economia social. CiU parlava de reforçar la línia específica d'economia social des de Barcelona Activa, i el PSC, d'impulsar la visibilitat de les empreses d'economia social en la ciutadania, de dotar de pressupost els programes municipals destinats a la creació d'empreses cooperatives i d'afavorir la sensibilització de persones prescriptores com ara gestories i assessories, col·legis professionals o personal tècnic en creació d'empreses.

“5. Reconèixer el cooperativisme com un agent social i econòmic amb presència en el diàleg institucional i en els espais de decisió econòmica i laboral on s'impulsen polítiques de formació, treball desenvolupament social i local i foment de les pimes.”

ERC es comprometia a incloure representants dels organismes de l'economia social als principals centres de direcció i assessorament d'estratègies econòmiques i socials de la ciutat. Afirmava: “Vincularem els espais, consells i organismes de participació de l'Ajuntament als propis de les organitzacions de l'economia social. Inclourem representants dels organismes de l'economia social als principals centres de direcció i assessorament d'estratègies econòmiques i socials de la ciutat.”

Per la seva banda, Barcelona en comú tan sols feia esment a les cooperatives d'artistes, que volia presents en els patronats de les grans institucions de la ciutat.

“6. Establir incentius econòmics que afavoreixin la creació de noves empreses cooperatives, com ara:

- ajuts a la constitució i a la incorporació de persones sòcies.

- ajuts per a la transformació d'empreses i associacions en cooperatives de treball. Eliminar els obstacles que enfronten els processos de reconversió empresarial i relleu generacional. Específicament, crear un fons de garantia per donar suport a les empreses en concurs de creditors amb voluntat de continuïtat sota el model cooperatiu.”

El Partit Popular parlava de fomentar la creació de cooperatives agrícoles i ramaderes, com també de cooperatives de treball que ofereixen serveis a la infància i la gent gran en zones rurals. Advertim que no hem estat capaços de trobar el programa d'aquest partit per a les municipals de Barcelona, per la qual cosa ens hem basat en el seu programa electoral general per a totes les eleccions municipals i autonòmiques del 24 de maig.

Per la seva banda, CiU recollia el compromís concret de rehabilitar el Bloc 4 de Can Batlló i instal·lar-hi un projecte incubadora d'empreses d'economia social, mentre que la CUP Capgirem Barcelona parlava de crear una escola d'arts i oficis de referència a la ciutat i un viver de cooperatives de treball industrial a l'antiga fàbrica de la Mercedes-Benz.

El PSC volia propiciar “models alternatius de gestió dels serveis d'atenció a les persones a partir de projectes d'economia social en forma de cooperatives de treball social”.

Barcelona en Comú es referia a “ajudar a la recuperació d'empreses privades en crisi per part dels treballadors i treballadores, mitjançant les empreses d'economia solidària i cooperatives de treball associat”, i es referia concretament a la possibilitat de promoure la cooperativització de la feina de les treballadores sexuals, una idea compartida també per la CUP-Capgirem Barcelona.

Per últim, ERC demanava que es considerés el cooperativisme com el principal aliat per a les polítiques de desenvolupament econòmic i de creació de llocs de treball, i advocava per ajudar a enfortir i professionalitzar les cooperatives. Així mateix, volia fomentar la cooperativa i altres fórmules empresarials de l'economia social i solidària com a opció d'autoocupació, en diversos àmbits: sectors emergents fonamentats en el treball en equip; empreses de comunicació; en la producció i distribució d'energia neta i de mesures d'ecoeficiència en els edificis, i entre determinats col·lectius vinculats a programes d'inserció sociolaboral.

“7. Als concursos públics, promoure l'aplicació eficient de clàusules socials per a l'accés als concursos públics basats en el compromís efectiu de creació d'ocupació, desenvolupament local, cohesió social com ho fan les cooperatives.”

El PSC es comprometia a estudiar la modificació de les clàusules socials per afavorir l'accés als concursos públics amb criteris basats en el compromís efectiu de creació d'ocupació, desenvolupament local, cohesió social, com, deia, ho fan les cooperatives. Una demanda similar plantejava la CUP Capgirem Barcelona: "foment i implantació de criteris i clàusules ètiques en la compra de productes i per a la contractació de serveis des d'organismes municipals (usos del temps, polítiques d'igualtat de gènere, condicions de treball, criteris mediambientals, etc.)". A més, aquesta formació parlava d'afavorir, textualment, "les empreses col·lectivitzades en les contractacions i relacions externes i també de les cooperatives sense ànim de lucre".

ERC reconeixia en la compra pública municipal un instrument efectiu de promoció dels productors locals, així com de la inserció laboral de les persones amb més dificultats. Per això es comprometia a establir clàusules socials o mecanismes de prioritització i discriminació positiva de les empreses i entitats de l'economia social en la contractació pública de serveis.

"8. Promoure la creació d'instruments que millorin l'accés al finançament i la capitalització de les cooperatives per a la realització de nous projectes i per una òptima adequació financera."

ERC defensava la necessitat de fomentar un ecosistema financer favorable a l'economia social, i afegia: "Potenciarem els mecanismes existents per facilitar l'accés al crèdit a les entitats de l'economia social."

"9. Impulsar mesures que promoguin la innovació a les cooperatives mitjançant accions d'orientació i assessorament com jornades i cursos de sensibilització per accedir a nous mercats que les facin créixer."

No hem detectat referències a aquest punt en cap programa electoral de les set formacions polítiques que van entrar a l'Ajuntament de Barcelona el passat 24 de maig.

"10. Afavorir mesures que impulsin la internacionalització de les cooperatives i eliminar els obstacles amb què es troben per sortir a l'exterior i comercialitzar els seus productes i serveis. Fomentar la seva participació en processos de contractació pública internacional, així com l'accés a mecanismes de finançament de la Unió Europea."

No hem detectat referències a aquest punt en cap programa electoral de les set formacions polítiques que van entrar a l'Ajuntament de Barcelona el passat 24 de maig.

Altres propostes

Al seu torn, els programes d'aquests set partits polítics presentaven altres propostes relacionades amb el cooperativisme i l'economia social i solidària.

CiU manifestava la seva voluntat de posar en marxa el Projecte Social Street, de dinamització de locals comercials, "per impulsar l'economia social sense afany de lucre". També Barcelona en Comú parlava d'impulsar aliances entre comerços mitjançant cooperatives de serveis i aprofitar sinergies en comunicació, administració, formació, ús de noves tecnologies, defensa legal, compra de consumibles, negociació amb bancs o distribució. Aquesta formació, a més, proposava fomentar les cooperatives de consum, els banc del temps, els mercats d'intercanvi, els horts comunitaris, etc.

Per afrontar els problemes de l'habitatge, el PSC proposava crear iniciatives de treball associat entre aturats i emprenedors en els plans de rehabilitació i conservació dels habitatges, així com de nova construcció, mentre que Barcelona en Comú volia promoure el lloguer social i l'habitatge en règim cooperatiu de cessió d'ús a través de l'accés al crèdit i la facilitació dels processos administratius, així com exercir la intermediació amb els propietaris de finques en règim de propietat vertical per fomentar el règim cooperatiu. També la CUP Capgirem Barcelona propugnava el foment de les cooperatives d'habitatge de cessió d'ús.

Barcelona en Comú defensava la creació d'una moneda local per a Barcelona, i incorporar en l'establiment d'aquesta mesura la XES, Coop57 o Fiare. La proposta d'aquesta moneda social era compartida per la CUP Capgirem Barcelona, que proposava incloure-la en algun pla pilot vinculat a l'economia municipal.

Finalment, ERC es comprometia a recuperar el model de titularitat pública i el cooperativisme en les escoles bressol municipals.

Nota:

Per fer aquest estudi ens hem basat en els programes electorals següents:

- Produir canvis per guanyar el futur*, 23 pàgines, Ciutadans.
- Barcelona i tu, millorant cada dia*, 167 pàgines, CiU.
- Un programa de govern per transformar Barcelona*, 97 pàgines, i *Transformar Barcelona. Programa territorial*, de 107 pàgines, PSC.
- La Barcelona del Sí*, 190 pàgines, ERC.
- Programa electoral municipals 2015*, 111 pàgines, Barcelona en Comú.
- Programa electoral municipal de Barcelona de la CUP Capgirem Barcelona, 342 pàgines.
- Aún queda mucho por hacer*, 40 pàgines, Partido Popular.

ELS NUTRIENTS DE LA CADENA ALIMENTÀRIA COOPERATIVA

Carles Masià

Molts projectes cooperatius de l'àmbit de l'alimentació i la restauració estan creant xarxes per obrir-se camí i consolidar la seva activitat. Es tracta d'una aposta per potenciar l'agricultura ecològica, el producte local, la sobirania alimentària i recuperar el nexa amb el món rural.

El setè principi cooperatiu es refereix a l'interès per la comunitat, entenent que les cooperatives treballen per aconseguir el desenvolupament sostenible en els àmbits econòmic, social, cultural i ecològic. Si hi ha un punt on convergeixen aquests elements és a taula, és a dir, en

l'alimentació i tots els processos que hi estan relacionats: des que es cull el producte fins que arriba al consumidor final.

Durant els últims anys han arrelat un munt de projectes cooperatius del món de l'alimentació i la restauració que estan aplicant, en més o menys mesura, criteris de proximitat, agricultura ecològica i l'interès pels col·lectius en risc d'exclusió social.

SABA NOVA

Una d'aquestes noves cooperatives és [Més fresques que un enciam](#), dedicada a reconnectar el pulmó verd del Llobregat –que durant tants anys havia alimentat la ciutat de Barcelona– amb el consumidor urbà. Un dels socis de la cooperativa, Ramon Samblas, resumeix la seva filosofia: “tenim tres línies de treball: producció pròpia procedent dels horts que tenim a Viladecans i Gavà, dins dels terrenys del Parc Agrari del Baix Llobregat. En segon lloc, aliments ecològics d'altres productors. I, finalment, també venem productes adquirits a pagesos del Baix Llobregat i el Maresme que no són ecològics però tenen la garantia que són de quilòmetre 0”. La cooperativa distribueix el gènere a la botiga que comparteix al barri de Gràcia (Barcelona) amb l'editorial Aldarull i altres col·lectius.

A Osona, s'ha consolidat [Sambucus](#), cooperativa d'inserció social que treballa en dos àmbits: gastronomia de producte ecològic i de proximitat –mitjançant un restaurant, càterings i cuines col·lectives– i la producció agrària ecològica d'horta i de plantes aromàtiques i medicinals.

Per la seva banda, [MengemBages](#) és un projecte de [Frescoop](#), cooperativa mixta de treball i consum integrada a la Xarxa Gedi. Es tracta d'una altra empresa d'iniciativa social sense afany de lucre que treballa amb la idea de fer de nexa d'unió entre els col·lectius de persones consumidores i productores. Així, el pagès decideix els productes que vol oferir i els preus, i les consumidores componen la seva cistella de productes de temporada i elaborats.

Mengem Bages disposa de botiga a Internet i d'un establiment compartit. Aquest 2015, la cooperativa obrirà dos locals més a Manresa i iniciarà un projecte d'horta –[Mengem de l'hort](#)– per cultivar i distribuir els seus propis productes.

Aquests projectes se sumen al ric mosaic de cooperatives i grups de consum agroecològic repartits arreu de la geografia catalana. Es calcula que n'hi ha uns 130 de diferents tipologies ([1](#)), la majoria concentrats a Barcelona i l'àrea metropolitana: des de grups informals i associacions, fins a cooperatives adherides a la Federació de Cooperatives de Consumidors i Usuaris de Catalunya ([FCCUC](#)). És el cas del Brot

(Reus), El Rebot (Girona), Germinal (Barcelona), La Manduca (Sant Feliu de Guíxols) i Gafarrons (Premià de Mar).

ELS REPTES: DISTRIBUCIÓ I COMERCIALIZACIÓ

Una de les dificultats amb què es troben moltes cooperatives del sector alimentari és el de la distribució, sobretot quan es tracta de projectes acabats de néixer. En aquest sentit, la unió d'esforços és clau per poder arribar al gran públic i anar més enllà del cercle de consumidors conscienciats. Aquest és el plantejament de la cooperativa de serveis [2147 Mans](#), sorgida de la [Xarxa Agrosocial](#), formada per 13 empreses de l'àmbit de la inserció sociolaboral de persones amb discapacitat intel·lectual (2). El nom de la cooperativa ve de les 1.074 persones que treballen per oferir productes frescos ecològics, d'origen local i a preus assequibles.

Els productes de 2147 Mans es poden trobar a les cistelles d'empreses com Can Perol i la Tavella –que disposen d'horts gestionats per persones amb diversitat funcional– però també són als lineals de més d'un centenar de supermercats gràcies a un acord de comercialització amb el Grup Bonpreu (Bonpreu i Esclat).

REVITALITZAR EL MÓN RURAL

El debat de fons és quin model de desenvolupament es proposa per a les zones rurals, una relació que la cooperativa de serveis ètics i solidaris [Coop57](#) està començant a explorar. Coop57 ha detectat aquesta necessitat perquè cada cop més entitats s'hi estan adreçant a la recerca de suport financer per tirar endavant projectes, molts dels quals aposten per la producció ecològica. La solució va ser crear una mena de sectorial que tractés aquestes qüestions i començar a definir criteris.

Un dels eixos centrals és la sobirania alimentària (3) com a clau per potenciar models que tendeixin a la transformació social. I com es determina si un projecte contribueix a potenciar la sobirania alimentària? Alguns dels criteris són que treballi amb productes ecològics i de proximitat, faci venda directa, incentivi el contacte entre productor i consumidor, contribueixi a canviar els patrons de consum, etc.

El grup de treball sobre el món rural va reflexionar sobre quatre eixos en la primera trobada: sobirania alimentària, pagesia, aprofitament de recursos naturals i vitalitat d'entorns fràgils en àrees rurals (4). És important destacar que es marcarien uns criteris limitadors, però que es tindrien en compte projectes considerats “en transició” que, tot i no complir tots els criteris d'entrada, poden complir-los en el futur. Tot

això té implicacions en la producció alimentària, però també en la gestió sostenible dels boscos i el turisme, per exemple.

Coop57 va constatar que “falta una font d’assessorament/suport per a projectes que es vulguin implantar al món rural amb una perspectiva transformadora, especialment en la gestió i la comercialització”. Finalment, aquesta entitat entén que “s’ha de primar el fet cooperatiu, i potenciar-lo sempre que sigui possible, però entenent la realitat de molts projectes de l’àmbit rural que, per dimensió, no poden assumir sustentar una estructura complexa fiscalment i econòmica”.

A partir de tot aquest recull d’idees, la propera passa és “fer un debat, acabar d’afinar els criteris i veure quina continuïtat té la sectorial de món rural”, explica el coordinador adjunt de l’entitat, Raimon Gassiot. Per completar aquest procés, es basaran en alguns referents com el del sindicat francès Confédération Paysanne, que té en compte factors com el foment de l’agricultura ecològica, l’ús racional dels recursos naturals i la distribució equitativa de la riquesa.

Al País Basc, hi ha experiències inspiradores com el sindicat EHNE Bizkaia, impulsora de la cooperativa mixta de producció i consum de productes lactis [Esnetik](#), nascuda gràcies a la col·laboració d’administracions, el cooperativisme, sindicats i moviments socials (5). El significat d’Esnetik ja ens diu molt sobre la seva filosofia: prové de les paraules basques *esneki* (lactis) i *etika* (ètica). [Nekasarea](#), una xarxa de grups de consum, és un altre projecte sorgit a l’escalf d’aquest sindicat, semblant a les Amap franceses, les quals aposten per estrènyer els vincles entre els consumidors i els productors.

UNA XARXA D’ATENEUS I CASALS POPULARS

La intercooperació és el motor d’una altra iniciativa entre ateneus i restaurants que s’agrupen al voltant d’una recepta que consisteix a potenciar el model cooperatiu, fomentar la creació d’una xarxa local de suport i promoure l’ús del producte de proximitat. Fruit d’aquesta inquietud va néixer una xarxa que podríem batejar com a “restauració cooperativa”, amb cooperatives com [Can Capablanca](#), [El Cafè del Centre](#), [El Cafè de Mar](#) i [Kop de mà](#).

Un dels antecedents el podríem situar en el marc de la III Fira d’Economia Solidària de Catalunya, quan alguns projectes cooperatius es van unir per gestionar el servei de restauració durant el cap de setmana que va durar l’esdeveniment (6). Aquest primer tastet va servir perquè, més tard, la iniciativa agafés embranzida amb l’aixopluc d’entitats com la Xarxa d’Economia Solidària, el mateix Coop57 i el projecte de mapa col·laboratiu Pam a Pam (7). “Cada vegada hi ha més projectes de res-

tauració en casals i ateneus populars que opten per la cooperativa com a model empresarial”, certifica Arnau Galí, integrant del Cafè del Centre de Caldes de Montbui, vinculat a l’ateneu d’aquesta població.

Ja s’han organitzat en quatre comissions que treballen a diferents ritmes per tal d’adaptar-se a un sector en què les jornades de treball poden arribar a ser força dures: formació, comunicació/visibilització, activitats i productes/distribució. I de moment, les trobades ja van donant alguns fruits: “hem fet un primer taller de postres amb [Lluís Cacaú](#) d’Olot. I vuit projectes de restauració cooperativa ja compten amb receptes amb la marca Cacaú-Coop”, explica Galí.

La idea és seguir fent trobades amb les sòcies de tots aquests projectes i fer compres conjuntes, compartir models de gestió, receptes... “La realitat és que el moment és apassionant, com la feina. I, sovint, també actuem com un espai de somnis”, resumeix Galí projectant-se al futur.

Tots aquests projectes són alguns exponents de l’aire fresc que bufa en el camp de l’alimentació i la restauració cooperativa. Mitjançant diferents estratègies, molt d’esforç i una dosi d’imaginació, estan fomentant canvis en la producció, les formes organitzatives, la relació amb la comunitat propera i el consum.

NOTES:

1. [Els grups i les cooperatives de consum ecològic a Catalunya. Diagnòstic de la situació i promoció del cooperativisme](#) (FCCUC)
2. Els socis productors de la cooperativa 2147 mans són Aprodisca, Associació Sant Tomàs P.A.R.M.O, Can Perol, CET El Pla, Ecobrot (Fundació Oscobe), Ecogrup Ecològica (La Tavella), Fundació Onyar-La Selva, Fundació Molí d’en Puigvert, La Kloska-CET, Portal Berguedà, El Sambucus, Teb Verd i Viver de Bell-lloc.
3. La sobirania alimentària és el dret dels pobles a determinar les polítiques agrícoles i alimentàries que els afecten: a tenir dret i accés a la terra, als recursos naturals, a poder alimentar-se de forma sana i saludable amb aliments lliures de transgènics, a protegir i a regular la producció i el comerç agrícola interior amb l’objectiu d’aconseguir un desenvolupament sostenible i garantir la seguretat alimentària.
4. El 10 d’abril va tenir lloc un debat sobre el món rural organitzat per Coop57 a l’Escola Agrària de Manresa. Hi van assistir membres d’entitats sòcies de Coop57, com l’Associació Rurbans i l’Obrador Xisqueta (entitats impulsores del projecte Grípia que, per exemple, està al darrere de l’Escola de Pastors), l’Arada, SCCL, Cal Roio i Els Caus

de Mura. També hi van assistir sòcies col·laboradores, membres de la Comissió Social de Coop57 i persones d'entitats que no són sòcies, però que estan interessades en el procés de debat i estan vinculades a l'economia solidària o el sector agroecològic: l'Era, la revista *Sobirania alimentària*, La Gaiata i Sinergia per al Desenvolupament Social.

5. Vegeu [l'entrevista](#) a Esnetik “les aliances són fonamentals” .
6. Hi van participar l'ateneu La Base del Poble Sec, el Cafè del Centre de Caldes de Montbui, Kop de mà de Sants, Altermercat (Mollet del Vallès) i els Caus de Mura.
7. Al gener es van reunir projectes de restauració com Can Capablanca (Sabadell), El Cafè del Centre (Caldes de Montbui), El Cafè de Mar (Mataró), Kop de mà (Sants), La Sargantana (Badalona), Cal Temerari (Sant Cugat del Vallès), Casal Despertaferro (Reus), La Clau (Sant Celoni), Altermercat (Mollet del Vallès), Terra d'Escudella (Sants), L'Espai Gastronòmic (Vilafranca) i La Fonda del Saumell (Vallbona d'Anoia).

EL BALANÇ SOCIAL DE LA XES: VUIT ANYS ENSENYANT EL COR

Carles Masia

Moltes empreses de l'economia social i solidària porten a terme bones pràctiques de responsabilitat social, però els costa mesurar-les i explicar-les. En canvi, empreses mercantils molt menys sensibles no tenen manies a afirmar que actuen amb responsabilitat social. Aquest va ser un dels principals motius que van empènyer la XES a impulsar el balanç social.

El balanç social és una eina d'auditoria, complementària al balanç comptable, amb què empreses i entitats elaboren un diagnòstic del seu funcionament i emprenen processos per millorar-lo. El balanç social avalua de forma sistemàtica, objectiva i periòdica sis grans característiques de tota empresa o entitat que vulgui ser socialment responsable: la democràcia, la igualtat, el compromís ambiental, el compromís social, la qualitat laboral i la qualitat professional. Per això podem definir el balanç social com aquell document en què descrivim i mesurem les

aportacions socials, laborals, professionals i ecològiques fetes per una organització al llarg d'un exercici.

Es tracta d'una de les eines amb més recorregut dins de la XES, ja que es va iniciar el 2007, partint de la base d'una proposta que havia estat publicada en aquesta mateixa revista sis anys abans, l'any 2001. D'ençà d'aleshores, l'eina s'ha anat polint, fruit d'un procés col·laboratiu en què han participat desenes de persones expertes i un centenar d'organitzacions.

ELS INICIS

A partir de la dècada de 1980, les empreses de l'economia social d'alguns països europeus, com França, i altres de sud-americans, com el Brasil, comencen a experimentar amb models de balanç social, de vegades, amb el suport del govern mateix, com en el cas francès.

A principis del nou segle, s'ha estès la percepció que cal disposar d'un model d'auditoria social que es pugui aplicar a les cooperatives i altres empreses d'economia social i solidària. Les principals motivacions que s'addueixen per fer el balanç social són l'exigència externa de l'administració, dels clients o dels benefactors; l'interès de la mateixa organització per iniciar processos de millora, i la presentació d'una imatge positiva de l'empresa o entitat a la societat.

A l'any 1999, l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI) ja havia iniciat un projecte anomenat balanç d'identitat cooperativa, un instrument per mesurar el grau d'acostament o allunyament de les empreses amb els principis cooperatius. Al País Basc, una investigadora social, Aitziber Mugarra, intentava formular un balanç cooperatiu que poguessin aplicar les cooperatives de Mondragon [\(1\)](#). Simultàniament, la Unió Europea començava a recomanar l'adopció de les directrius definides per la Global Reporting Initiative (GRI), mètode basat en un triple balanç que mesurava aspectes econòmics, ecològics i socials de les empreses.

A casa nostra, el 2001, Jordi Garcia va llançar una primera proposta de balanç social en l'article al Nexe "Una proposta de balanç social" [\(2\)](#). L'autor declarava haver renunciat a basar la proposta en els set principis cooperatius, perquè quatre no tenien relació directa amb la generació d'excedent social (l'adhesió voluntària i oberta, la participació econòmica dels socis, la cooperació entre cooperatives i la independència i autonomia) i perquè si es feia un balanç d'identitat cooperativa costaria molt que les organitzacions de l'economia social i solidària que no fossin cooperatives l'assumissin com a propi.

Aquest primer model de balanç constava de tretze indicadors agrupats en sis capítols: democràcia, cooperació, igualtat, sostenibilitat, participació comunitària i altres. Així mateix, aquell balanç intentava complir sis requisits; havia de ser operatiu (facilitar el valor social generat per una organització amb activitat), senzill (poder-lo confeccionar els mateixos membres de l'organització), obert (poder-se incorporar nous àmbits i indicadors), participatiu (tots els membres de l'organització havien de poder participar en la realització), periòdic (estava concebut per fer-lo cada any) i universal (l'havien de poder fer totes les organitzacions amb activitat econòmica, fossin de l'economia social i solidària o no). El model actual de balanç social segueix adaptant-se a aquests requisits.

En el text que acompanyava aquesta primera proposta, l'autor feia una consideració important per entendre l'esperit i l'evolució posterior de l'eina: "La confecció de balanços socials ha de formar part d'un procés d'aprofundiment, tant en el compromís social com en la comunicació d'aquest compromís, que tingui entre les properes fites la creació d'un segell de garantia social, així com la publicació i difusió de balanços socials agregats, bé sigui del cooperativisme de treball, com de tot el cooperativisme o, encara, del conjunt de l'economia social". Aquella proposta de balanç social l'acabaria assumint la XES, que constituiria una comissió de treball per implantar-la i desenvolupar-la.

Si comparem aquella proposta del 2001 amb l'actual model de balanç social que utilitza la XES, de seguida ens adonarem que s'han modificat moltes coses, que l'han millorat considerablement. Els nous models de balanç han tingut en compte les aportacions d'altres sistemes d'avaluació sorgits als darrers anys, com són les auditories socials promogudes per REAS, els procediments d'admissió a Coop57 i Fiare, l'European Foundation for Quality Management (EFQM), l'Eco-Management and Audit Scheme (EMAS), el Balanç del Bé Comú de l'Economia del Bé Comú, el Social Return of Investment (SROI), l'[RSE.Coop](#) (una adaptació dels principis del cooperativisme als indicadors GRI) i l'RSEPime. Avui, el balanç social és un qüestionari en línia que conta d'unes 60 preguntes i 52 indicadors, i que genera automàticament un informe final.

El nombre d'organitzacions que han fet el balanç social ha augmentat des de la primera campanya el 2007, amb 17 organitzacions, a la vuitantena actual (3). A més, fa anys que es confecciona el balanç social agregat, un informe que mostra els resultats de totes les organitzacions que participen en cada campanya anual, amb dades dividides segons la seva tipologia, gràfiques i anàlisis complementàries.

Gràcies al balanç social agregat, podem radiografiar una part de l'economia solidària catalana. Per fer-nos-en una idea, agafem l'exercici 2013, en què 70 organitzacions de l'economia solidària van fer el balanç social. Sumades les seves dades, ens adonem que aquestes entitats donaven feina a 2.030 persones, tenien gairebé 57.000 persones implicades i van facturar uns 60 milions d'euros. De totes les organitzacions que aquell any van fer el balanç, 47 pertanyien a la XES, i la gran majoria eren associacions i cooperatives de diferents tipus, sobretot de treball.

EL BALANÇ EN PRIMERA PERSONA

Moltes entitats de l'economia social i solidària ja han incorporat l'eina en la seva planificació anual, tant en l'àmbit intern, sobretot per engegar processos de millora, com extern, per comunicar les accions a l'entorn (clients, proveïdors, etc.). És el cas de la cooperativa Arç Serveis Integrals d'Assegurances, que abans publicava la memòria de sostenibilitat en format Global Reporting Initiative (GRI) i que ara edita una memòria basant-se en els resultats del balanç social. Helga Rovira, encarregada per la cooperativa de fer-lo, explica que “fent el balanç social vas descobrir coses que no et pensaves, fins i tot, de dins de la teva organització, i també pots veure què fan les altres entitats i comparar-les amb la teva; això et dóna idees per continuar treballant. A més, quan comuniquis que fas el balanç estens el projecte al teu entorn i, alhora, obtens un *feed-back*. Dius al proveïdor: ‘Jo faig això. I tu, què fas?’”.

La coherència amb els valors que predica –i practica– l'economia social i solidària és un dels punts forts que més valoren les cooperatives que confeccionen el balanç social. Ecoinstitut, una cooperativa del sector ambiental que ha participat en totes les campanyes del balanç, explica que “ens permet corroborar que estem fent les coses bé i complim amb les principis rectoras de la nostra organització com a cooperativa i com a part de l'economia solidària”. En la mateixa línia, Aiguasol, que ofereix serveis d'enginyeria i consultoria en el sector de l'eficiència energètica, explica que “permet adonar-nos de si estem en línia amb alguns aspectes plantejats en el nostre pla estratègic i contribuïm a donar a conèixer el funcionament de l'economia social a través de l'informe agregat”, en paraules d'Eva Majoral, coordinadora de gestió de la cooperativa.

Un altre avantatge de confeccionar el balanç és la transparència de portes enfora. “El balanç social ens serveix per visibilitzar que som conseqüents. No ens volem limitar a fer un discurs crític, sinó que volem fer pràctiques diferents, reals i transformadores”, assegura Ana Muñoz,

sòcia de lacta, cooperativa d'assessorament jurídic. "Globalment, crec que elaborar el balanç social és una experiència molt constructiva per millorar la nostra organització i fer-nos visibles externament", conclou Muñoz.

LES NOVETATS DE L'EXERCICI 1014

A la campanya de l'exercici 2014, que es va tancar el 4 de juliol d'enguany amb la participació d'unes vuitanta organitzacions, es van aplicar tres novetats. En primer lloc, les organitzacions que van demanar el segell del balanç social tenien dret a un seguiment personalitzat d'aquests compromisos. El segell és un distintiu acreditatiu que l'organització que el té ha fet el balanç social i ha complert determinats requisits: acceptar voluntàriament les condicions de coherència i transparència fixades per la comissió de balanç social, penjar els resultats al web; proposar tres objectius de millora relacionats amb els indicadors i especificats quantitativament, i comprometre's a seguir-ne l'execució i a avaluar-los. Aquest compromís s'explicita mitjançant la signatura d'una declaració.

Enguany, la comissió de balanç social ajudarà les organitzacions a assolir les millores que proposen, posant-les en contacte amb entitats que les puguin assessorar en l'àrea concreta de millora, recomanant-los activitats de formació específica i organitzant tallers.

Per un altre cantó, la XES també ha tancat acords de col·laboració amb els tres principals projectes de mapatge d'alternatives econòmiques existents a Catalunya: Barcelona+Sostenible (compartit entre l'Ajuntament de Barcelona, empreses i entitats del tercer sector), la Consumpèdia del CRIC (revista *Opcions*) i Pam a Pam, un projecte impulsat per Setem i la mateixa XES. Arran d'aquests acords, totes les organitzacions que facin el balanç apareixeran als tres mapes com a alternatives de consum responsable.

En tercer lloc, quan les organitzacions hagin acabat de completar el balanç obtindran l'informe final en format editable i una plantilla. Així serà més fàcil introduir la informació en una memòria de sostenibilitat o de responsabilitat social i farà el balanç més accessible a tots els grups d'interès.

REPTES DE FUTUR

Lluny queden els dies en què tant els qüestionaris del balanç com el recompte de les dades es feia manualment. Actualment s'ha assolit una mena d'equilibri entre la capacitat d'obtenir dades útils i verificables, i la viabilitat tècnica i operativa per part de les empreses i entitats en

l'aplicació de la metodologia del balanç. Dit d'una altra manera, les empreses i entitats l'han incorporat com una eina útil per a les activitats que desenvolupen, internament i externament.

Però, amb vista al futur, el balanç social s'enfronta a uns quants reptes si vol desplegar tot el seu potencial com a eina de millora interna i de promoció externa, tant de la mateixa organització com de tot el sector. És evident que hi ha camp per córrer si es vol posicionar millor el balanç com a marca de referència per tal que les organitzacions que el fan es puguin diferenciar en el mercat. Hi ha marge perquè augmenti el nombre d'organitzacions participants; en els darrers anys la XES ha col·laborat amb moltes entitats de segon grau, la qual cosa ha servit perquè les entitats que hi estan associades coneguin l'eina, i a més la societat reclama cada cop més que les empreses actuïn amb transparència i siguin capaces d'acreditar-ho.

Una fita important per estendre el balanç social seria que les administracions el valoressin en els concursos públics. La seva utilitat, o la del segell acreditatiu, en les licitacions podria guanyar terreny en els propers anys, tenint present que hi ha nous governs municipals que semblen decidits a promoure activament l'economia social i solidària als seus territoris.

Pel que fa al potencial de les dades agregades, l'horitzó simbòlic de cent organitzacions fent el balanç social sembla cada vegada més a prop. La metodologia i l'estructura dels indicadors pràcticament no han variat des del 2011, per la qual cosa ja es poden començar a fer les primeres anàlisis comparatives del que representa l'economia social i solidària com a sector. Amb tot, aquestes dades encara no són prou representatives.

Tot això està relacionat amb la qüestió dels llindars. És a dir, quins són els nivells mínims de compliment dels indicadors del balanç social per considerar que una organització que el fa es d'economia social i solidària? Es tracta d'un dels debats de fons que es van encetar a l'any passat i que s'està mantenint de moment dintre la comissió del balanç social de la Xarxa. El mètode és col·laborar amb les entitats que sentin que formen part de l'economia social i solidària per anar definint millor allò que les identifica. L'objectiu és establir llindars per a diferents tipus d'organitzacions i implantar uns indicadors mínims comuns.

Aure Adell i Josep Esquerrà, membres d'Ecoinstitut, aporten algunes reflexions sobre aquesta qüestió. "El tema de fons és la definició de què és economia solidària. No és un sector d'activitat, és més una forma de gestió. Per fer-ne una auditoria, primer hem de saber qui en forma part: els membres de la XES, els de Coop57, els del Pam a Pam...? Aquesta és la qüestió més difícil de totes".

Per tal d'avançar en la projecció externa del balanç i que es consolidi com a eina d'auditoria, Ecoinstitut proposa establir uns llandars que permetin saber si els resultats d'una organització que l'ha fet són satisfactoris, incorporar accions correctores o de millora i aprofundir en alguns aspectes metodològics que l'enrobusteixin perquè en un futur pugui suportar un procés d'auditoria externa.

El debat sobre els llandars ja ha donat alguns fruits: de moment, s'ha acordat una bateria d'indicadors comuns a les diverses eines d'auditoria o balanç social que hi ha a les diferents xarxes d'economia solidària de l'Estat espanyol.

Al llarg d'aquests anys, el balanç social ha generat un sentiment de pertinença a l'economia social i solidària. A més, ha ajudat a fer que les empreses i entitats del sector s'adonin de les pròpies mancances i procurin esmenar-les. Potser allà on més feina hi ha per fer sigui en la projecció exterior del balanç. Per aconseguir l'impacte social desitjat cal que encara moltes més cooperatives i altres organitzacions de l'economia social i solidària ensenyin el cor amb el balanç social.

NOTES:

- 1: "Projecte Balanç d'Identitat Cooperativa". Aitziber Mugarra, *Nexe* 6, juny de 2000.
- 2: "Una proposta de balanç social". Jordi Garcia, *Nexe* 8, juny de 2001.
- 3: Entitats que han fet el balanç social (2007-2014): 17 (2007), 46 (2008), 50 (2009), 38 (2010), 43 (2011), 62 (2012), 70 (2013), 2014: 75-80 (dada provisional).

DONES I COOPERATIVES: UN PROCÉS EN MARXA

Carme Giménez

Ens reunim a la biblioteca de la Federació amb l'objectiu de xerrar una estona sobre dones i cooperatives. Són conegudes les dificultats amb què ens enfrontem les dones a l'hora de treballar, dirigir, gestionar una organització, tant empresarial com de qualsevol altra índole. Són diferents les cooperatives? Fins a quin punt? Mirem de treure'n l'entrellat entre l'Ana Muñoz, de [Iacta](#); l'Elba Mansilla, de [La Ciutat Invisible](#), i la Mireia Gil, d'[Azimut360](#).

Comencem la nostra conversa compartint alguns detalls del [Baròmetre cooperatiu](#), elaborat per la FCTC amb les dades facilitades per les cooperatives federades, com per exemple que les dones som el 52,1% de les persones sòcies de les cooperatives i el 46,2% dels membres dels consells rectors. Per trencar el gel, i com a anècdota, comentem una reunió a la Federació sobre el procés de fusió on només hi havia una dona, en contraposició a la resta d'assistents, que eren 11 homes.

Ana Muñoz (AM): Si la reunió començava a les 9 del matí, ja era una mala hora per a la gent que té càrregues familiars. No deu ser aquesta una única causa, però són coses que s'haurien de tenir en compte.

Pel que fa al dubte que es planteja sobre si les cooperatives són diferents d'organitzacions d'altra mena, penso que sí, que són estructures que faciliten la gestió i la participació de la gent. Ara bé, una altra cosa és que estiguem representades proporcionalment a escala directiva.

Per una altra banda, penso que no hauríem de partir només de dades numèriques, encara que serveixin per orientar-nos, sinó que ens hauríem de plantejar quina mena de model d'autoritat tenim a les cooperatives i si difereix de la realitat social. És a dir, som dins d'un espai públic i hem d'analitzar quina és la manera d'actuar de dones i homes en aquest espai, i quines són les pautes de comportament normalitzat.

Treballo en una cooperativa altament feminitzada, el 95% som dones. Per nosaltres, tot és molt natural, només tenim la figura de coordinació, i no representa cap problema. Ara bé, pertanyem a altres organitzacions més àmplies i la cosa canvia. He après molt sortint de casa, de la cooperativa, i anant a altres espais que no són feminitzats, sinó més mixtos i és aquí on he vist altres tipus de relacions o dinàmiques, tant d'organització com a les mateixes assemblees.

Repeteixo, per mi, més que canviar els percentatges, hem de canviar el model, que ara es basa en l'autoritat d'homes grans amb unes dinàmiques molt marcades i que es nota, per exemple, en les formes d'ús del torn de paraula, que pauta unes dinàmiques determinades. Costa marcar altres tipus d'autoritat i ocupar l'espai públic, ja que està basat en aquestes formes.

Elba Mansilla (EM): Aquest model no és tant un model dirigit pels masclés alfa, com passa en altres esferes d'allò públic, sinó que hi ha una certa tendència a la gerontocràcia, o als consells de savis, entesos com aquella mena d'homes que representen una eminència. Ara bé, la diversificació d'aquest tipus d'autoritat a l'economia cooperativa, i també a l'economia solidària, és un procés que ja està en marxa, en transició.

M'agradaria afegir un parell d'idees al que deia l'Ana. Per una banda, sobre la diferència que hi ha entre com els homes i les dones utilitzen el temps. O sigui, ja no és tant una qüestió de càrregues familiars, sinó per la prioritat que donem a unes coses o altres. En aquest sentit, es prioritzen de manera diferent les altres feines que no són remunerades, de manera que es condicionen els espais de participació, siguin vinculats a l'economia cooperativa o no. Els homes viuen de manera diferent les limitacions en els usos del temps.

També hauríem de veure, en clau de gènere, la direcció i la gestió, perquè moltes vegades, a cooperatives molt grans, hi ha un biaix de gènere important a les juntes directives i gestores.

Per tant, per ajudar en aquest procés de transició a què em refereixo, calen recursos col·lectius per capacitar i apoderar les persones que no parteixen d'una relació d'igualtat per poder exercir els rols directius amb competència. Per això, cal formació en l'àmbit de les habilitats directives, comunicatives i de grups intel·ligents perquè aquests rols siguin intercanviables. Serien bones eines per anar anivellant la participació de les dones en aquests espais.

Em sap greu, però torno als números, perquè en aquest sentit, i són estadístiques d'àmbit general de l'estat, no cooperatiu, s'observa que hi ha una alça de la presència de dones en alts càrrecs (23%, + 5% del 2012). Ara bé, queda com si fos una cirurgia estètica, perquè en els càrrecs mitjans, executius, aquests percentatges no milloren (28,9%, igual que el 2012). No sé si té relació amb el que estaves dient.

EM: Una mica. Agafem una àrea determinada, per exemple la gestió comptable: hi ha una alta concentració d'homes en els alts càrrecs mentre que les categories més baixes són totalment feminitzades. Hem de mirar què està fallant, no només la foto. Cal analitzar-ne les causes i posar els recursos necessaris per facilitar els processos. Si ens quedem en l'activisme de la perifèria del feminisme, trigarem dos mil anys més fent-li un pols al patriarcat!

Mireia Gil (MG): Jo treballo en una cooperativa dedicada al camp de l'enginyeria i gairebé la meitat som dones, cosa no gaire habitual en aquest ram, que és eminentment masculí. Com que és molt petita, no puc valorar el que parlem dels càrrecs directius. Ara bé, el que sí he observat és la manera de gestionar, per exemple, les instal·lacions de les obres, on hi ha una forma molt masculina d'autoritat. Ara no ho faig, però al començament de la meua carrera professional sí que em veia masculinitzant la meua actitud per tenir aquesta autoritat. En realitat, la de la direcció d'obra és una actuació amb una certa agressivitat i una constant demostració de control... molt masculí tot plegat.

Crec que hem de ser les dones les qui trenquem el nexe d'unió entre l'autoritat i aquesta mena d'actitud. A vegades, som nosaltres mateixes les que, per mimetitzar-nos amb l'entorn, adoptem aquesta mena de posats. Després amb el temps ho vas canviant. Cal, doncs, fer un treball per no associar l'autoritat amb aquestes actuacions.

Per una altra banda, també penso que la voluntat de les dones de figurar en llocs de poder és menor que la dels homes. Jo mateixa, si haig de triar entre continuar un projecte o fer una tasca de representació, em quedaria amb la primera opció. No sé si és una qüestió de valoració del temps personal o de gènere.

AM: Penso que és per gènere, perquè a vegades aquest model d'autoritat també tendeix a prendre decisions, però no avançar en els projectes, o no preocupar-se per la sostenibilitat de les decisions. És molt masculí el fet de decidir i pensar que és una altra persona qui s'encarrega de les infraestructures i les actuacions que calen per tirar endavant amb aquella decisió. El model habitual és el consell de savis que decideix el que s'ha de portar a termes i deixen la sostenibilitat en mans d'altres persones, que tampoc no veuen reconeguda la seva feina.

A nosaltres ens han ensenyat a ocupar-nos de moltes coses i també ens hi sentim més còmodes. De fet, és una manera de fer política real: decidir i fer alhora.

A part de la formació i la facilitació, no us sembla que a vegades són les mateixes estructures les que haurien de canviar? És a dir, més que formar-nos per establir un altre model d'autoritat (que també), no són les mateixes estructures organitzatives que s'han quedat obsoletes?

AM: Cada organisme és una mica diferent.

EM: Sí que és veritat que certes estructures no han innovat gaire en 30 anys, o sigui que ara tenim una sèrie de recursos que, ja no tan sols per anivellar pel que fa al gènere, sinó també perquè les ciutats perdin la centralitat, o perquè no condicionin els problemes de mobilitat. Hi ha condicions que ens dificulten la vida, com les jerarquies, les càrregues familiars, la ciutat, etc., que poden alleugerir-se amb moltes eines tecnològiques que ho facilitarien molt. Per exemple, aviat aniré a una [trobada de REAS Aragó](#) que es dedica a l'economia feminista, i fa poc vam fer una assemblea important connectant-nos cada un a casa seva. Estaria bé desenvolupar eines tecnològiques, com poden ser les assemblees virtuals, els documents col·laboratius... per treballar sense personalismes, on tothom sumi de manera anònima, per exemple. Tenim a l'abast eines per dispersar el poder, per què no les fem servir?

AM: A mi m'ha agradat molt participar en el procés d'elaboració del pla estratègic de la [Xarxa d'Economia Solidària](#), i la renovació de l'estructura interna. Arran d'identificar els problemes a través d'unes quantes trobades, s'ha modificat l'organigrama per revertir el model d'autoritat que hi havia. No sé si ho aconseguirem, tampoc no és perfecte, però és

un camí. Si més no, s'intenta que l'autoritat es dispersi en diferents comissions, a les quals es prenen les decisions i també es tira endavant la feina.

Bé, hi ha petites coses que sí que es poden fer, per abans cal identificar bé quines són les problemàtiques dins d'aquestes estructures supracooperatives. S'ha de tenir en compte que si es modifica l'organigrama, però no es treballa per facilitar les assemblees, les reunions, no s'arriba a reunir la mirada diversa necessària.

Ara que comença el procés d'elaboració del pla estratègic de la Federació, és el moment de plantejar propostes de renovació des d'aquest punt de vista també.

Tot això sembla complicat si a les dones ens continua costant agafar tasques de representació, no creieu?

EM: És clar que volem fer visibles certes dinàmiques patriarcals dins les estructures, però també veiem que és molt important fer-nos veure com a col·lectiu, no tant de manera individual. En aquest sentit, tenim certa responsabilitat de revertir determinades inèrcies, i fer-ho sola té uns costos molt elevats. Sobretot hem de fer evidents les dinàmiques positives que estem identificant, que alguns col·lectius ja estan implantant i que donen bons resultats. Aquest és un dels objectius prioritaris de la Comissió d'Economies Feministes de la XES, que ja va anar a la [Fira d'Economia Solidària](#) de 2013 amb unes primeres sessions de cures i mercat social; el 2014 ja va tenir un espai propi dins la FESC i sembla que a poc a poc es va obrint un espai més referencials i amb més pes.

Quines propostes faríeu a aquelles cooperatives grans que tenen un gran nombre de sòcies treballadores però que tenen els homes hiperrepresentats en els càrrecs directius?

AM: D'entrada, potser quotes de representació. Hi ha gent a qui no li agraden; en canvi, si no és així, no hi ha manera de visibilitzar. Per començar, jo marcaria percentatges obligats per gènere.

EM: Una cooperativa gran que té un pla d'igualtat força treballat és el [Col·lectiu Ronda](#). Encara no l'han implantat, però segur que serà interessant observar com evoluciona perquè potser identifiquen o es posicionen una sèrie de canvis que poden ser de referència per a altres cooperatives, grans o petites.

AM: Plantejar-ho només en termes quantitius i quotes és un risc, Si no entrem en la gestió de l'espai privat, ens trobem que sí, que a la

feina els números quadren, però que les càrregues familiars no estan repartides. Hem de tenir en compte que la majoria de les excedències per tenir cura dels fills o dels pares les agafem les dones.

El cas és que si realment ens volem plantejar una solució, cal treballar col·lectivament la nostra vida privada. Si volem flexibilitat per a qui té criatures o persones malaltes a càrrec, si volem ampliar baixes per criança... és necessari que els homes agafin la baixa. Jo ho marcaria com a objectiu.

Imagineu un espai on tenim un pla d'igualtat, però que després només agafa excedència un home de cada vint dones! A veure, si la cooperativa assumeix com a pròpia la igualtat real i efectiva, has d'acabar per col·lectivitzar certes coses que pertanyen a l'espai privat, perquè si no és així, com farem el canvi? Hem de plantejar-ho com a coresponsabilitat, no només com a igualtat.

És clar que les normes jurídiques no estan pensades per a això. Legalment, la maternitat marca la diferència, per raó de sexe (a les lleis no hi ha gènere, sinó sexe), l'embaràs s'ha de protegir i també la incorporació al treball. En canvi, quan un home planteja un procés judicial pel tema de la paternitat, ja no parlem de sexe, sinó de protecció de la família. Per què s'ha de mantenir la diferència un cop has tingut la criatura? per a mi és humiliant. I aquest només és un exemple. Quan veig això penso que potser parlem com si hi hagués moltes coses que ja estigues-sin superades.

Voleu dir que dins del món cooperatiu no funcionem diferent?

MG: Jo penso que dins del món cooperatiu no tenim tanta necessitat de mimetitzar allò que reconeixem com a autoritat, que som nosaltres les que ho fem sense adonar-nos que no cal. Hi ha un procés de maduració professional i personal fins que te n'adones.

AM: El món cooperatiu té més potencialitat o ofereix més possibilitats de transformar la nostra realitat, però això no vol dir que no tinguem els mateixos problemes que la resta. I és molt important la nostra capacitat d'autoregular-nos. Ara bé, en aquest sentit, tampoc ens afecta allò que tenen de positiu les regulacions: els plans i la llei d'igualtat, per exemple.

EM: Les dades que tu mateixa ens has donat al començament, aquesta paritat, ens donen una pista d'una tendència positiva. Després hi ha altres característiques de relació laboral de les dones, com que a les cooperatives hi ha una menor parcialitat de les jornades i menor tem-

poralitat dels contractes de treball. Això representa dues tendències contrahegemòniques respectes al mercat de treball convencional.

D'altra banda, si mirem la història recent, el fet que les dones accedís al mercat de treball i a la universitat va tenir un impacte considerable de cara a diversificar el nostre paper dintre de la societat. Penso que l'autoorganització del treball i l'autogestió en els usos del temps pot tenir la mateixa importància, ja que ens han de permetre que tinguem accés a un repertori de vides possibles molt més ampli que el guió que ens ha prescrit el capitalisme heteropatriarcal, per dir-ho d'alguna manera.

Hem de tenir present que partim de les limitacions del mateix mercat de treball: encara hi ha molta segregació vertical, com ja hem vist, i horitzontal en sectors de treball clàssicament feminitzats; també cal dir que a l'hora de posar un projecte en marxa, les dones comptem a molt menys capital, tant econòmic com formatiu i d'altres tipus, a més de la sobrecàrrega dels altres treballs que duem a terme. Aquestes són les limitacions reals.

Una de les coses que poden ser importants i aplicables a les cooperatives, tant les grans com les petites, encara que està subjecte al sector d'activitat, és la potència que té l'autogestió de l'ús del temps. Aquesta és una de les principals fortaleces que ens permeten combatre les rigideses del treball. En aquest sentit, només que hi hagi una mica de marge de maniobra dóna moltíssim més de joc.

I connectant amb el que deia l'Ana, al mercat convencional el 99% de les baixes per maternitat les agafen les dones, mentre que a [les cooperatives és el 95%](#), és a dir estem 4% per sota: és molt poc! Penso que s'haurien d'implementar algunes mesures: si no podem penalitzar, com a mínim podríem bonificar, per exemple, que els homes que tinguin una actitud més coresponsable amb la seva paternitat tinguessin un permís el doble de llarg a càrrec de l'empresa, o fer uns premis dins del sector... Es podria incentivar d'alguna manera, és qüestió d'imaginació i de recursos.

AM: T'imagines que a les empreses, en general, hi hagués justificacions fiscals i de seguretat social per als treballadors que fessin ús de les excedències. Estaria molt bé!

EM: Hem de pensar que el temps que dediquem a les cures afecta fins i tot la nostra cotització a la jubilació. Cal distribuir el preu que es paga, perquè si no sempre som les mateixes. El desafiament el tenim a la innovació, a les propostes d'alternatives.

Creieu que és això el que volem les dones, en general?

AM: La qüestió és quins objectius ens marquem com a societat.

EM: El que nosaltres proposem és que es desnaturalitzi el vincle que hi ha entre polítiques de conciliació i les dones, és a dir, que la reproducció social no recaigui sobre nosaltres, sobre la nostra salut física i mental. Proposem que la societat prengui responsabilitat sobre la seva pròpia reproducció, i això no és d'homes ni de dones, sinó de responsabilitat social. El canvi de paradigma és aquest: no es tracta de perdre drets o privilegis, sinó de canviar la responsabilitat. Hi ha un greuge, estem pagant una factura en qualitat de l'ús del nostre temps i dels subsidis que cobrarem més endavant (si és que els cobrem).

AM: També hi ha molts homes que reivindiquen un altre model de masculinitat i un paper de paternitat i de criança més compartida. No és la lluita d'un sector, o no ho hauria de ser, sinó com a societat.

Hi ha normatives que no afavoreixen gens el que estem dient, són clarament discriminatòries. Si analitzem la baixa per maternitat, per exemple, parteix del fet biològic del naixement, del part. Hi ha un temps que la dona ha d'agafar de baixa, i després tant pot ser ella com la seva parella. Doncs bé, la parella només pot agafar-la sempre que la dona tingui cotitzat un mínim a la seguretat social. Et pots trobar que una persona no pot agafar la baixa per paternitat perquè la seva parella no ha cotitzat prou temps, sigui quina sigui la seva pròpia cotització. Sembla que sigui el fet biològic el que marca el dret, però no és ben bé així, perquè passa exactament igual amb l'adopció.

Si parlem de la maternitat com a fet social i de futur, per què ha d'anar lligada a una cotització de la dona? Si per a la jubilació n'hi ha de no contributives, per què no n'hi ha de criança? La jubilació està més pensada que les maternitats. I això només és un exemple.

Aleshores, la cooperativa és un espai que pot complementar les mancances d'aquestes normatives.

Tot i això que expliques, sembla que hi ha una tendència a tornar a casa, no? Si més no, la crisi ho ha promogut.

MG: Nosaltres sí que ens hi hem trobat. Hi ha dones que trien fer-se'n responsables elles, de la criança dels fills, encara que laboralment tinguin totes les facilitats i tota la conciliació.

Si parles amb dones més grans, esmenten un retrocés, que elles van lluitar molt per poder treballar fora de casa. Ara senten que les dones joves no agafem el relleu.

EM: Sí que hi ha un discurs neoconservador que reclama que les dones tornem a casa per fer-nos càrrec no només de la cria dels fills, sinó també de la cura de les persones grans. Aquesta tendència li va molt bé al neoliberalisme en fase d'ajustament estructural, perquè el que deixa de fer l'estat ho facin les famílies i el mercat. Ha costat molt a les feministes separar la feminitat de la maternitat i ara hi ha com un reajustament. Els objectius de les dones dels anys setanta respecte als que perseguim ara han canviat.

D'altra banda, però, el model guanyador de pa s'ha de posar en qüestió, perquè el treball no ens emancipa com a dones, sobretot si no es modifiquen les estructures socials que el sostenen. A vegades ho vivim com una contradicció, però cal adonar-se que no és una cosa individual de cada una, sinó de la societat i de com es distribueixen totes les feines, remunerades o no.

MG: D'acord, encara que penso que l'estructura també pot fer canviar les actituds de les persones. El fet que en una cooperativa s'afavoreixin determinades actuacions pot fer canviar les actituds individuals.

EM: Penso que tot és voluntat. Veig, per exemple, la visibilitat gai i lesbiana a partir de l'aprovació de la llei. S'ha inclòs a totes les ficcions televisives i això ha contribuït a una normalització, que ha provocat moltíssims canvis. Només que hi hagués una campanya de pares responsables i comencessin a sortir a les ficcions, als anuncis, a tot arreu; que es facilités, es promogués... Estic convençuda que canviaria la visió de les coses, perquè hi ha molts pares mobilitzats, des dels que lluiten per la custòdia compartida fins a les paternitats compromeses. Hi ha grups d'homes que estan començar a aparèixer als quals s'ha de facilitar el camí. Hi ha molta feina a fer i cal un moviment de masculinitats emancipatòries i responsables.

AM: A mi em va ajudar molt parlar amb [Marina Subirats](#), feminista de llarga trajectòria, per saber què passava als anys setanta o vuitanta. Ella analitza el paper jugat per les feministes d'aleshores, que era la reivindicació de l'espai públic, per poder tenir-hi pes i fer altres coses. Potser l'error va ser obviar què passava a l'espai privat, encara que l'estratègia d'aquell moment és la que ens ha permès anar a la universitat, treballar... La normativa que us explicava és una conseqüència d'aquelles lluites.

MG: D'acord a enfocar la lluita cap enfora, però és una mica a mitges, perquè a casa se segueix complint. Ens queda el compartir, no pas recular.

AM: La cooperativa potser és l'estructura on es poden obrir espais. Podem debatre com volem estar més protegides col·lectivament i individualment, identificant problemes que pertanyen a l'esfera més privada. Podem decidir, per exemple, que qui tingui un familiar malalt cobri un plus. És un exercici d'equitat que té en compte la situació personal de cadascú, encara que això suposi una pèrdua d'intimitat.

EM: A la meua cooperativa cobrim la paternitat, vull dir que assumim econòmicament tant la maternitat (allà on no arriba la seguretat social) com la paternitat.

AM: A la meua vam decidir ampliar dos mesos la baixa de maternitat. A mi m'agradaria que ens organitzéssim millor pel que fa a la cura dels altres.

EM: Tot això són bones pràctiques que s'haurien de recollir. La seguretat social no cobreix en cap cas temps de cura dels altres. No deixa de ser curiós que tinguis 15 dies de vacances per casar-te i no en tinguis per a això. En els drets que tenim es veu a quina societat ens aboquen, estan orientats en una direcció.

Cal fer un mapeig d'aquestes bones pràctiques i posar en valor aquestes característiques de l'economia cooperativa per visibilitzar i fer extensiu el model. Des de la Federació, la XES i altres organitzacions hem de fer veure que quan parlem de cooperativisme parlem de sostenibilitat de vida en un sentit ampli i que tot això que estem comentant és una forma d'organització del treball que pot ser interessant de replicar com a alternativa.

És qüestió de donar valor a aquestes altres coses, no només al tema econòmic. Les baixes, la cura, la flexibilitat horària..., entre d'altres, marquen la diferència, el valor afegit cooperatiu. Cal donar-hi valor.

LA COOPERACIÓ ESCOLAR: MÉS ENLLÀ DE L'APRENENTATGE COOPERATIU

Fèlix Pardo

Sense una educació cooperativista arrelada des de la joventut escolar és difícil de fer penetrar els principis de Rochdale en la majoria d'adults, marcats per la tara de l'individualisme i també de l'egoisme.

Jacint Dunyó i Clarà

Pensar el que hauria de ser per raons morals o bé pensar el que podria ser per fenòmens històrics tal vegada sigui una de les activitats més rellevants del pensament humà, pel nostre afany d'anar més enllà de la realitat present que ens encercla i limita, obrint una porta d'escapada,

a través de la ideació d'utopies, d'una realitat futura. Però és també l'activitat més arriscada. I això no només perquè del futur no tenim cap experiència (només podem apel·lar a les nostres creences o fe en la seva validació), també perquè la nostra subjectivitat es pot representar amb les formes més ombrívoles i terribles de la raó humana, tal com la humanitat ha experimentat cruentament en els sistemes totalitaris que s'han succeït al llarg del temps fins al present.

Cal dir, pel que fa a aquest segon perill, que hauria de ser motiu de preocupació per a tots els demòcrates, amb independència de les nostres diferències ideològiques, que alguns dels trets definitoris de les utopies socials que han esdevingut sistemes totalitaris, persisteixen de manera més o menys encoberta en les institucions que són a la base de la nostra vida social. Concretant més, l'obediència cega a l'autoritat (en particular del líder), la limitació o supressió de l'autonomia i la participació activa de les persones, i la negació o exclusió de l'altre (per les seves diferències) –uns trets que en conjunt produeixen inevitablement violència i inhibeixen el nostre sentiment de simpatia, i en conseqüència la nostra disposició a la cooperació–, es reproduïen en la majoria de les empreses capitalistes i les escoles tradicionals que s'emmirallen, pel que fa a l'organització i dimensió, en aquestes. D'ací la importància d'un ideal com el de la cooperació, el nucli del qual està format per la responsabilitat, l'autogestió democràtica, l'autonomia, l'ajuda mútua i l'equitat, que ens permet, sense cap mena de dubte, conjurar aquest perill.

LA COOPERACIÓ ESCOLAR COM A FACTOR DINAMITZADOR DEL CANVI SOCIAL

No podem ometre aquests dos riscos quan tractem de pensar el futur, però tampoc tenen per què parilitzar el nostre pensament i aventurar possibilitats sobre l'avenir. Sobretot en un moment com el present, quan les certeses sobre el millor dels mons possibles que semblava haver aconseguit la civilització occidental, emmirallada en el narcisisme i l'autocomplaença per les expectatives de benestar material del sistema capitalista, comencen a qüestionar-se per la mateixa societat que l'havia legitimat en perdre gradualment els beneficis i les seguretats aconseguides, plantejant-se noves i prometedores alternatives, com, per exemple, la que representa l'economia social i solidària. Davant desafiaments tan preocupants com les contínues crisis del sistema capitalista, que no ho són únicament d'ordre econòmic i financer, sinó també ecològic, polític i sobretot moral, és difícil pensar un futur millor si no fomentem la responsabilitat personal i col·lectiva, alhora que, com a subjectes morals, el consens en la presa de decisions i en la resolució dels problemes partint del supòsit de la igualtat com a éssers socials,

l'altruisme i, en general, la cooperació com a expressió principal de la nostra vida social.

Per descomptat que ningú no pot saber el futur de la humanitat, que segurament el que viurem serà diferent del que ara puguem imaginar i projectar. Ara bé, tampoc podem ignorar que el canvi social no sorgeix del no res, que requereix d'un decidit aprenentatge en la direcció desitjada a la vista dels nostres més nobles ideals. I aquest procés d'aprenentatge exigeix necessàriament tant l'educació dels adults com l'educació dels nens i joves. En aquest sentit, l'escola pot jugar un paper decisiu, almenys en dos aspectes:

- 1) d'una banda, pot proporcionar un mitjà social per a la presa de consciència i la reflexió del futur que volem, de tal manera que es visqui com una trobada i un enteniment mutu sense a priori ahistòrics i acrítics;
- 2) d'altra banda, pot construir i oferir el coneixement necessari que faci possible avançar amb confiança cap a metes compartides, de tal manera que tots (alumnes, docents, pares, adults acompanyants) ens sentim implicats de manera afectiva per garantir la comprensió i aplicació del coneixement après.

Pensar una altra societat implica, per tant, pensar una altra escola. Amb això no es vol dir que l'educació sigui la palanca suficient per al canvi social, però sí que és necessària per a tal fi. L'escola forma part de la societat i no es pot pensar fent abstracció d'altres fenòmens socials, com tampoc es pot pretendre atorgar-li un paper privilegiat sense caure en una nècia ingenuïtat. De fet, l'escola és un microcosmos de la societat, perquè en representa el millor i el pitjor, les seves virtuts i els seus defectes. Qui ha passat per l'experiència de fer classes o per l'experiència de l'escolarització dels seus fills en pot donar testimoniatge. El que ací es vol donar a entendre és que de la mateixa manera que l'escola pot actuar com un fre en el canvi social si destrueix les bases de la convivència i impedeix la reflexió, per contra pot actuar com un accelerador d'això mateix si fomenta el coneixement que faci possible la responsabilitat, el consens i la cooperació. I per aconseguir aquest objectiu no es necessita més que bona voluntat i amor per la humanitat, un patrimoni que tenim tots des de la nostra infància si no ha estat malmès a l'escola.

L'IDEAL DE LA COOPERACIÓ DAVANT L'APRENENTATGE COOPERATIU

Hem de ser conscients que postular una altra escola per a una altra societat despertarà la crítica i el rebuig dels defensors del *statu quo* del sistema educatiu. I en aquest punt no podem caure en simplificacions.

El nostre sistema educatiu no només està legitimat per una ideologia neoliberal que publiciten amb tots els mitjans culturals al seu abastat les classes dirigents i els responsables polítics que els donen cobertura (1). També està legitimat per les famílies que cerquen per als seus fills una oportunitat d'adaptació al sistema social, així com de promoció social a través del coneixement, sense qüestionar les desigualtats que es reproduïxen a les escoles. I tampoc podem ometre la connivència d'una majoria de mestres i professors dels centres públics, així com dels titulars dels centres privats, que molt sovint fan la puta i la Ramoneta amb les famílies i les autoritats en funció dels seus interessos gremials corresponents.

Per a tots aquests agents socials, no es problematitza que el sistema educatiu sigui un reflex més d'un sistema social injust, sinó que, lluny de criticar-lo, l'accepten mentre en puguin treure profit. D'aquesta manera fan palès un pragmatisme groller des del qual s'afirma que la principal responsabilitat dels educadors és vers els alumnes i les seves famílies, mitjançant l'optimització dels recursos educatius i la millora de l'eficiència en el procés d'ensenyament-aprenentatge, una responsabilitat que es pot mesurar, a més a més, en clau econòmica pels beneficis que comporta. En conseqüència, es limita la responsabilitat dels educadors a l'àmbit privat, restringit a una comunitat educativa particular, fent abstracció de les desigualtats existents entre les diferents comunitats educatives. Es pensa l'educació com si fos un contracte, fins i tot un negoci, que afecta només als individus implicats, de manera que ometen el seu abast col·lectiu.

En el fons, cal dir, el que passa a l'educació és un altre mirall d'allò que passa al món del treball assalariat, on trobem unes condicions contractuals mancades d'equitat i en les quals domina l'interès particular i no el bé comú. Si ja dins d'una empresa mercantil és difícil trobar la solidaritat entre els assalariats, de portes enfora és excepcional trobar-la. Penso que no és arbitrari dir que no conec cap convocatòria de mobilitzacions ni de vagues que hagi tingut una resposta significativa entre els docents dels centres privats (llevat que les patronals del sector les hagin impulsat), com tampoc conec el mateix pel que fa als docents dels centres públics per a la millora de les condicions laborals dels docents de la privada (on hi ha importants greuges comparatius, la superació dels quals representaria un fre a la mercantilització de l'educació i atorgaria una més àmplia legitimació social a l'oferta pública), o bé per fer efectiva una llei com la de conciliació de la vida familiar i laboral pel que fa a l'harmonització dels horaris escolars i laborals, si de debò es pensa que la família és un àmbit educatiu tan important com ho és l'escolar.

Des d'aquest pragmatisme es taxa d'idealistes (en el seu pobre imaginari, sinònim de somiadors o filòsofs en un sentit pejoratiu) als que s'atre-

veixen a pensar des de l'escola un futur millor per a la nostra vida social, per no atendre simplement l'aquí i l'ara, i no aprofitar les ocasions que es presentin per al seu benefici personal. En aquest sentit podem entendre la introducció a l'escola d'una nova metodologia consistent en l'aprenentatge cooperatiu, un concepte que pot portar a confusió pel que fa a la categoria "cooperatiu", perquè amb aquest adjectiu es fa referència només al treball en equip amb objectius comuns, cercant resultats beneficiosos per als membres de l'equip, i no pas a l'ideal de la cooperació la concreció del qual afecta el conjunt de la comunitat i comporta la transformació de les estructures de poder i les relacions socials vigents en desplaçar l'eix de la institució (tingui la forma que tingui: capital, propietat, coneixement, etc.) a la persona. No toca ara entrar aquí a valorar les diferents definicions que s'han formulat sobre l'aprenentatge cooperatiu, així com valorar les seves diferències amb l'aprenentatge col·laboratiu (2). Perquè sigui el que sigui el grau d'estructura de la tasca a fer i de les interaccions entre els participants d'aquests dos tipus d'aprenentatge, el seu desenvolupament no comporta la transformació de l'escola que afavoreixi el canvi social.

De fet, amb l'aprenentatge cooperatiu passa una cosa semblant que amb l'aprenentatge per competències. La nova conjuntura de la globalització, caracteritzada per un canvi tecnològic constant i un increment continu de la competitivitat, ha creat un nou mercat laboral en el qual es fan responsable els treballadors de la seva formació de forma permanent, a fi de satisfer la multiplicitat de tasques que se li demanen, així com de la seva adaptació a les necessitats de les empreses. Per garantir tot això, s'ha efectuat un canvi en el currículum escolar fent de les competències el seu eix principal. Doncs bé, pel que fa a l'aprenentatge cooperatiu ens trobem que avui dia les innovacions més rendibles en l'organització empresarial han desplaçat les estratègies individualistes i competitives per les cooperatives. A l'actual sistema productiu, on la gestió del coneixement i l'estímul de la creativitat juguen un paper central, el que és rendible per a un treballador no té per què ser-ho per a l'empresa, al no crear sinergies amb els altres treballadors. Les aptituds cooperatives dels treballadors, juntament amb les seves competències, s'han convertit en un profitós capital humà per a les empreses, i l'escola no pot deixar de banda aquest nou aprenentatge.

Al cap i a la fi, l'escola tradicional, que segueix sent tradicional per molt que s'engalani amb innovacions metodològiques, té com a principal funció, no ho oblidem pas, la reproducció social, que inclou l'anticipació i simulació del món del treball existent. De fet, la majoria dels docents de l'escola tradicional avui en dia encara vigent han abandonat tant la idea d'una educació emancipatòria en l'ordre social com a alliberadora en l'ordre de les idees, tal com la consideraven Ferrer i Guàrdia, Freire i Neill, arrossegats per un gremi de pedagogs al servei de l'admi-

nistració educativa que els sotmeten a continus canvis de tecnologies didàctiques i innovacions metodològiques que segueixen la llei gatto-pardista de canviar-ho tot perquè tot segueixi igual, és a dir, preservar les estructures de poder i les desigualtats del sistema social.

LA FINALITAT DE LA COOPERACIÓ ESCOLAR: LA SUPERACIÓ DE LES DESIGUALTATS A L'ÀMBIT EDUCATIU

Certament, en l'aprenentatge cooperatiu hi ha quelcom que no encaixa amb l'ideal de la cooperació. La ideologia que li travessa és aquell groller pragmatisme que legitima el nostre sistema social i que aplicat a l'escola es limita a tot un seguit d'intervencions didàctiques a l'aula, sens dubte positiu per als alumnes pels seus beneficis acadèmics, socials i psicològics, però mancat de voluntat transformadora en l'ordre social. Dit això, es pot criticar argumentant que la funció de l'escola no és promoure el canvi social, que per a això ja hi tenim altres organitzacions, com els partits polítics o els moviments socials. Però convé recordar aquí que qualsevol proposta educativa és sempre fruit d'una decisió política. Si aquesta idea no la tenim prou clara, aleshores ens cal tornar a llegir un text com *La República* de Plató. Que l'escola serveixi a la reproducció social o al canvi social poden ser propostes igualment legítimes des d'un punt de vista polític, però ambdues tenen una finalitat política. En tot cas, si hi hagués alguna diferència, aquesta vindria per la asimetria relativa a la legitimació moral, perquè si el nostre sistema social és injust per les moltes desigualtats que produeix el capitalisme, tal com han documentat nombrosos pensadors socials, entre els quals podem destacar ací Joseph Stiglitz (*El preu de la desigualtat*), Amartya Sen (*La desigualtat econòmica*) i Thomas Piketty (*El capital al segle XXI*), aleshores l'única proposta que té legitimitat moral és la que promou el canvi social a fi de poder garantir l'equitat com a forma raonable i factible de justícia social. Una fita que persegueix, cal subratllar, l'ideal de la cooperació.

William Pascoe Watkins ja ens va advertir que “la cooperació no és un moviment econòmic que se serveix de l'educació, sinó un moviment educatiu que se serveix de l'economia”. Amb aquesta afirmació ens volia cridar l'atenció sobre la clau de volta del nou sistema social que està bastint el moviment cooperatiu, la realització de la persona en totes les seves capacitats. El sistema econòmic capitalista, llevat d'algunes excepcions, s'ha caracteritzat per l'alienació i desmoralització dels treballadors. La causa principal d'aquesta degradació de la persona ha estat la desigualtat inherent al capitalisme, en la mesura que la propietat privada del capital i dels mitjans de producció comporta l'acumulació de la riquesa en una minoria. Per aquesta raó, la lluita per l'emancipació dels treballadors exigia una nova forma d'organització d'empresa que cooperativitzés la riquesa, i que tingués el seu desenvolupament al

marge de l'afany de lucre i la competència, de manera que fes possible la constitució d'un nou subjecte sobre la base de la solidaritat i l'altruisme. En aquest sentit, l'ideal de la cooperació no té raó de ser si no es tradueix en la lluita contra la desigualtat o, dit d'una altra manera, si no milita per l'equitat. De fet, com han reconegut molts pensadors polítics de diferents ideologies –en el liberalisme polític trobem John Rawls (*Justícia com a equitat: una reformulació*) i en el marxisme analític Erik Olin Wright (*Construint utopies reals*)–, el sistema econòmic que representa el cooperativisme és el que millor pot garantir la justícia social.

Si apliquem l'ideal de la cooperació a l'àmbit escolar, el primer que cal fer és una efectiva coeducació sexual. Tal vegada, la primera percepció de la desigualtat que tenen els bebès i els nens que entren a l'escola és la divisió per bates de color, roba, joguines, espais de lleure al pati, jocs, grups d'activitats, grups d'amics i, fins i tot, aules o escoles diferenciades per raó del sexe. I al mateix temps cal fer una efectiva coeducació social acompanyada d'ajudes econòmiques a les famílies amb menys ingressos. Un nen triga només uns pocs anys en adonar-se de l'origen familiar, el poder adquisitiu o l'estatus econòmic, i percebrà com a una altra desigualtat la divisió per materials escolars, activitats extraescolars, colònies, classes particulars, esports, lleure, viatges o vacances. Si a més el grup escolar d'un centre és homogeni pel que fa a la renda familiar, en diferenciar-se l'escolarització dels sectors més rics (en centres privats i alguns de públics situats en les zones altes de les grans ciutats) i dels més pobres (en centres públics), aquests últims no trigaran molts anys a adonar-se d'una altra desigualtat imposada. D'altra banda, és del tot necessari establir una interrelació efectiva entre la comunitat educativa i el territori, i per a tal fi la vida escolar s'ha d'acoblar amb les experiències i potencialitats del seu entorn social, començant per la interiorització de les necessitats del barri on es localitza l'escola. I per últim, també cal una nova organització de la vida escolar, ja que l'actual agrupament dels alumnes per edats, matèries, itineraris i capacitats, així com l'actual jornada escolar de difícil conciliació amb la vida laboral, poden generar noves desigualtats (3).

Ja es poden afanyar els cooperativistes a construir una nova forma d'empresa i un nou mercat més just com és el mercat social, que mentre es mantingui la seva coexistència amb el sistema capitalista tot el seu esforç es malmetrà si els seus propis fills continuen vivint la seva escolarització en la desigualtat. Perquè, tal com argumenta Richard Sennet al seu llibre *Junts* (4), la desigualtat que els alumnes experimenten a l'escola inhibeix la seva capacitat per cooperar, arribant a transformar la seva personalitat, substituint una inclinació natural a la cooperació i a crear vincles socials amb les altres persones per una dependència

de les coses que consumeixen, una dependència que els portarà a abocar-se al materialisme i el consumisme que fomenta el capitalisme per a la seva reproducció social.

NOTES

1. Per conèixer les directrius polítiques neoliberals en el nostre sistema educatiu es recomanable el llibre de Eduardo Luque i María Pilar Carrera *Asalto a la educación. La reforma educativa del PP*, Barcelona, El Viejo Topo: 2013.
2. Com a introducció al tema de l'aprenentatge cooperatiu és força aclaridora la guia publicada per la Universidad Politécnica de Madrid titulada *Aprendizaje cooperativo*, Madrid, Servicio de Innovación Educativa de la UPM: 2008, disponible a Internet.
3. No podem desenvolupar ací tot un programa de cooperació escolar, objecte d'un altre article. Però no podem oblidar-nos de referenciar el treball de Rinaldo Rizzi, *La cooperación en la educación*, disponible a Internet.
4. Hi ha traducció espanyola: *Juntos. Rituales, placeres y política de cooperación*, Barcelona, Anagrama: 2012. En particular em refereixo al capítol 4 titulat "Desigualtat".

JOSEP M. CANYELLES I ALBERT HUERTA: “HI HA COOPERATIVES QUE FAN LES COSES MOLT BÉ PERÒ NO SABEN EXPLICAR-LES”

L'Apòstrof, SCCL

Tant Josep Maria Canyelles (expert en polítiques públiques i socials i promotor del web www.responsabilidadglobal.com) com Albert Huerta (pedagog) tenen una dilatada experiència en el món de la Responsabilitat Social Empresarial. Fa tres anys van decidir unir esforços per augmentar la incidència de l'activitat que, fins aquell moment, duïen a terme per separat. El fruit d'aquesta col·laboració és Vector 5, una consultoria que també s'encarrega de gestionar la secretaria tècnica del programa Aracoop, promogut per la Generalitat i les federacions de cooperatives.

Sovint comenteu que “la responsabilitat social ha de ser integral i integrada”. A què us referiu, exactament?

Josep Maria Canyelles: Ha d'estar a tota l'organització. És a dir, no s'hi val ser responsable únicament en l'àmbit laboral o mediambiental, per exemple. Al mateix temps, no podem tenir discursos i valors declarats i que això no s'acabi de concretar en processos i procediments. Hi ha d'haver indicadors i objectius integrats en el pla de gestió empresarial, la RSE no es pot fer per separat. Si no, és fictícia. No té sentit que una organització parli de responsabilitat i valors però tingui un pla estratègic a tres anys vista que no ho especifiqui. En aquest sentit, hi pot haver empreses familiars que tinguin uns valors humanístics i que no els hagin sabut traslladar als valors de l'empresa, a la dimensió operativa dels processos, al dia a dia. La RSE s'ha de convertir en un model de negoci, no es tracta de guanyar molts diners i fer filantropia per una altra banda.

Albert Huerta: Pensem que la RSE és una metodologia de gestió empresarial per a una nova manera de fer negocis. Això vol dir que la RSE fomenta la millora contínua de les empreses que s'ha de basar en una sèrie d'indicadors, processos i metodologies.

Empreses com Telefónica, Repsol, etc. tenen grans departaments de RSE i participen en programes per fomentar l'emprenedoria i, al mateix temps, tenen inversions en paradisos fiscals. Com podem distingir la RSE real de la que només és façana?

JMC: Des d'un punt de vista de la RSE, que una empresa faci evasió fiscal no té sentit. Hi ha gent que té una visió reduccionista i pensa que la RSE només té a veure amb temes ambientals i de respecte per a la comunitat. Però els temes fiscals i de bon govern també s'hi han d'incloure. Ara bé, a mi m'és igual per on comenci a gestionar la RSE una organització: unes començaran per les bones pràctiques en l'àmbit laboral, altres per les socials i altres per la filantropia. L'important és que això sigui un primer pas per identificar les àrees de millora i arribar a fer un model d'empresa nou. Hem de ser crítics amb l'empresa que diu que fa RSE i, alhora, manté les males pràctiques i no té cap voluntat d'esmenar-ho.

AH: La RSE no és a què dediques els beneficis, sinó com els obtens. Ets ètic i respectuós amb les persones i el medi ambient? En aquest sentit, hem tingut dubtes a l'hora de treballar amb algunes empreses perquè hem vist coses que no quedaven prou clares. I alguns cops hem decidit que, al capdavall, hi hem d'entrar per fer-la millorar i provocar canvis.

JMC: Es tracta de fer que l'empresa compregui que la gestió responsable no és un desideratum ètic ni un tema filantròpic, sinó una oportunitat per tenir una empresa millor i que això s'acabi traduïnt en un retorn. La RSE et permetrà tenir una organització més sòlida, que generi més confiança en els grups d'interès i que, finalment, rebi el premi de tenir un retorn més gran.

Es diu que la responsabilitat social forma part de l'Adn de les cooperatives. Creieu que el cooperativisme ho explota prou bé, això?

AH: És cert que les empreses cooperatives tenen algunes coses guanyades. Tot i que la fórmula jurídica no garanteix un funcionament millor, és veritat que els projectes que han començat com a cooperativa o empresa social tenen uns principis o valors que haurien de ser propers a la RSE. També és veritat que els principis cooperatius estan molt ali-neats amb el que el nou management anomena responsabilitat social. Ara bé, crec que les cooperatives no han aprofitat prou la tirada que ara té tot això. Tenen un bon discurs i algunes s'identifiquen amb alguna manera de fer, però comunicativament hi ha molt camí per recórrer. Hi ha cooperatives que fan les coses molt bé però no saben explicar-les. A més, s'està detectant que una part de la societat té molta sensibilitat per aquests temes. És una oportunitat que el cooperativisme no està aprofitant prou bé.

JMC: Algunes organitzacions, entre les quals hi pot haver cooperatives i entitats sense afany de lucre, creuen que tenen la RSE de manera in-nata. I que és una cosa que han de fer la resta d'empreses, que són les que s'han de guanyar la legitimitat. Penso que això és un error de càlcul important. Si relegues la RSE només a les empreses perds l'oportunitat de demostrar exemplaritat i ajudar a introduir les teves bones pràctiques en el món de la RSE i que les coneguïn altres empreses. El món cooperatiu podria liderar temes de RSE. Té bones pràctiques en algunes àrees, però potser té àrees de millora en altres camps. S'hauria de fer un esforç, hi ha valors cooperatius que sintonitzen plenament amb la RSE i caldria estar-hi més presents. I, també, dir a algunes empreses que parlen de RSE que el que practiquen no és ben bé responsabilitat.

Quins consells donaríeu a les empreses cooperatives interessades a difondre les seves bones pràctiques?

AH: A vegades, des del cooperativisme i l'economia solidària es dediquen massa esforços a diferenciar-se de la resta que no pas a posar-se com a exemple. No cal dir que som l'alternativa, perquè n'hi ha moltes, ens hauríem de presentar com a experiència que pot ajudar a construir les coses d'una altra manera, i dir que volem tenir un impacte social i econòmic. Hem de construir un discurs en positiu en comptes de dir

que els altres són dolents. Hauriem de fer servir les metodologies que fan servir les altres empreses per poder comparar-nos, i no ens hauria de fer por dir que ara tenim un impacte menor del que ens pensàvem. Al final, el llenguatge positiu és el que motiva la gent.

En l'àmbit de la responsabilitat social, què poden aprendre les empreses cooperatives de les mercantils? I a l'inrevés?

AH: El món cooperatiu hauria d'integrar sistemes de gestió que permetessin comparar-se amb les empreses mercantils i això ajudés a posar-lo en valor davant de la societat. S'hauria d'aprofitar perquè el cooperativisme es pugués explicar, comparar-se amb altres tipus d'empreses i organitzacions i poder dir que el que està fent des de fa molts anys, ara està de moda. D'altra banda, la RSE serviria per quantificar i comprovar si el que s'està fent és veritat. El món cooperatiu té 7 principis que venen marcats per l'ACI, però cal demostrar que estan interioritzats. Crec que la responsabilitat social pot aportar un discurs sobre les coses que promou el cooperativisme. En l'altre sentit, el cooperativisme podria servir d'exemple com a forma de funcionar, que és el que pretén la responsabilitat social. Al final, quan una empresa aposta per gestionar la seva responsabilitat social intenta explicar que és bona. En aquest sentit, les cooperatives poden ser un model per explicar que és possible organitzar-se i gestionar una empresa de manera excel·lent i, alhora, respectar uns valors propis.

JMC: A vegades s'han defensat els valors cooperatius centrant-se massa en la forma jurídica. Crec que la RSE permet crear un espai de joc en què el cooperativisme s'hauria d'obrir: es pot defensar un model d'empresa que incorpori valors cooperatius i de responsabilitat de manera més transversal, sense que calgui ser necessàriament una cooperativa. En aquest sentit, cal apostar perquè al món de la RSE hi hagi indicadors concrets (escales salarials, implicació dels treballadors amb l'empresa...). El gran èxit del cooperativisme hauria de ser aprofitar la responsabilitat perquè aquells valors que sempre ha defensat entrin a formar part del conjunt del teixit empresarial com a manera de funcionar més plausible, per donar satisfacció a la societat i, alhora, a les mateixes empreses, tot demostrant que és un model d'èxit.

AH: Un exemple molt clar és que fa 10 anys es va impulsar el projecte [RSE.coop](#), liderat pel moviment cooperatiu i la Generalitat. Precisament, es pretenia que les cooperatives fossin líders en l'àmbit de la RSE. I una de les coses que es va aconseguir –i que crec que no hem sabut aprofitar– és fer una adaptació dels indicadors d'una de les metodologies més reconegudes internacionalment, la Global Reporting Initiative (GRI), per posar en valor els trets identitaris del cooperativisme. El problema és que no se li ha donat continuïtat.

JMC: Això implica que hem de ser molt exigents. Pel que fa a l'escala salarial, la societat actual està preparada per entendre que és una qüestió de dignitat. No pot ser que la relació entre el salari més alt i el més baix sigui d'1 a 2 milions. Si tenim la valentia de demanar a les multinacionals transparència i equitat, també ho hem de demostrar nosaltres. No cal despullar-se del tot, però hem de posar-nos d'acord sobre quins són els indicadors que ens permeten dir que una economia és digna. Potser aquí sí que caldria dir que no estem disposats a treballar o comerciar amb una empresa que tingui una disparitat salarial que sigui inacceptable des d'un punt de vista ètic.

Pel que fa a les escales salarials, la New Economics Foundation (NEF) del Regne Unit defensa l'aplicació d'una escala ideal d'1 a 8, i d'un màxim d'1 a 20 en casos excepcionals. Per la seva banda, el Centro Internacional de Investigación e Información sobre la Economía Pública, Social y Cooperativa (CIRIEC) entén que una relació d'1 a 3,5/4,5 és acceptada socialment. Per a vosaltres, quina seria la banda salarial justa?

AH: Cal ser realista. D'una banda, s'ha de reconèixer el diferent esforç i tasques que fan les persones dins d'una organització. D'altra banda, és una qüestió de captar i retenir el talent. Si volem tenir les millors persones hem de reconèixer el seu esforç. Dit això, en aquest punt no existeix un consens. Moviments com el del bé comú de Christian Felber diuen que es conformarien amb una ràtio d'1 a 20, mentre que en el moviment cooperatiu a vegades es parla d'1 a 12. Crec que la millor escala salarial és la que decideixin totes les persones que formen part de l'organització. És a dir, l'assemblea d'una cooperativa és sobirana per decidir quina és la ràtio justa. En qualsevol cas, no s'haurien de permetre les diferències d'1 a 360.000 que existeixen actualment.

JMC: Quan parlem de responsabilitat social ens referim a una metodologia que té un component de voluntarietat, la qual cosa no vol dir que no s'hagin d'anar buscant consensos dins de sectors per autoregular-se. L'important és el concepte de "compleix o explica't" (comply or explain, en anglès). I no es tracta d'únicament complir la llei, també s'han de complir les expectatives. Potser en el nostre sector l'escala salarial plausible és d'1 a 20, però en una altra empresa és d'1 a 40. Doncs hauria d'explicar-ne els motius. Una empresa pot tenir una escala salarial més alta i, en canvi, una altra pot tenir-la més igualitària perquè externalitza tots els salaris baixos subcontractant persones en comptes de contractar-les directament. D'altra banda, podem dir que hi ha persones que cobren més perquè tenen unes qualitats innates. Fa 20 anys amb les Ong hi va haver una crisi quan es va plantejar un indicador: quin tant per cent del pressupost es destinava realment a cooperació i quin a mantenir l'estructura? Això va obligar que algunes

organitzacions expliquessin que es dedicaven a fer sensibilització aquí, d'altres feien més cooperació al tercer món, etc. Per tant, l'important és decidir quins són els indicadors vàlids. Fa anys, no donava gaire importància a les escales salarials. Però ara, veient el que està passant, és un tema de dignitat i sentit comú.

Treballant amb administracions i altres entitats per promoure els territoris socialment responsables, quines serien les principals mesures que hauria d'aplicar un ajuntament que volgués afavorir l'economia solidària?

AH: No es tracta de fer bones pràctiques aïllades, calen una sèrie d'acions integrals i integrades. Per exemple, no només es poden aplicar clàusules socials, es pot incorporar el discurs de l'economia social en l'educació i en els càrrecs polítics i en els tècnics.

JMC: És fonamental disposar d'una base prèvia que fomenti els valors de la cooperació, ja que tenim un país de pimes que els costa molt créixer i necessiten innovar. Per fer-ho, s'han d'agrupar i crear aliances amb confiança i objectius estratègics compartits, cultura del partenaariat, el diàleg... Per al cooperativisme, això és una gran oportunitat i, per tant, cal aportar les capacitats de fomentar la col·laboració. Aquí hi ha el risc que les cooperatives només vulguin fomentar la intercooperació amb altres cooperatives. S'entén que vulguin prioritzar-ho, però no s'haurien de tancar com si només volguessin créixer en detriment de les altres.

AH: Hem de partir de taules de territoris socialment responsables amb la participació d'agents diversos per analitzar i buscar respostes als reptes que planteja el territori. Això vol dir que s'han de reunir l'administració, l'economia social, les pimes, les escoles... Tots els implicats han de veure com donen resposta a les seves necessitats. A partir d'aquí, cal veure quina estratègia es prioritza: en algun lloc es poden prioritzar les clàusules socials, però potser en un altre territori el problema és l'atur juvenil i cal aplicar altres mesures. Ha de ser un tema consensuat entre agents que tinguin ganes de construir i col·laborar.

JMC: Aquestes taules han de tenir organitzacions diverses que treballen la RSE, fomentar espais de trobada per compartir, abordar reptes del territori... Finalment tot això s'ha de vincular a la identitat i visió del territori, i que s'inclouï en el pla estratègic. A vegades, aquestes taules tenen un component massa representatiu, i el que cal és que hi hagi els organismes que estan gestionant la RSE. Aquest és un matis que estem intentant impulsar.

AH: Un dels exemples seria la Garrotxa, un territori que fa temps que va tenir clar que s'havia d'espavilar, tal com també va passar a Mondragon. Es van adonar que s'havien de promocionar ells mateixos i van crear un espai de concertació amb persones que no hi anaven en representació de ningú, sinó que eren els que treballaven aquests temes dia a dia. Hi ha una taula de productors agroalimentaris que decideix, per exemple, si es crea una marca o no.

JMC: Un exemple urbà podria ser el Raval de Barcelona, un espai amb moltes necessitats i organitzacions. S'ha treballat per vertebrar tot aquest teixit amb elements de RSE, amb grups de treball, la fundació Tot Raval i la implicació de diversos agents com el petit comerç, empreses més grans, ciutadania... Si a la Garrotxa és important el turisme rural, al Raval ho és la cohesió social i la integració de les persones. Per tant, cada territori ha fet el que li toca: identificar un repte, sumar forces i que cada empresa, a banda de gestionar la RSE inherent a la seva activitat, posi una part d'aquesta RSE al servei del territori.

Quins són els atributs més importants d'una destinació turística socialment responsable?

JMC: És una qüestió de criteris, hi ha moltes etiquetes, com turisme familiar, etc. Però amb el turisme socialment responsable estem anant una passa més enllà, parlem d'un enfocament global que és la concreció del territori socialment responsable en el camp del turisme. A vegades, les grans marques com, per exemple, "territoris familiars" estan massa promogudes des de dalt, des de la iniciativa pública i, per tant, per tenir un segell cal complir uns criteris estipulats molt clarament mitjançant una norma que ho regula. En canvi, quan parlem de destinació turística responsable posem el focus en què també hi hagi organitzacions petites (comerços, hotels, transportistes...) que integrin la responsabilitat com la seva manera de fer. Hem de crear la base perquè això sigui autèntic i hi hagi uns operadors que integrin la RSE a la seva manera de fer. Al final, quan un turista arribi a una destinació d'aquest tipus percebrà autenticitat, i no una etiqueta.

AH: Els últims estudis d'àmbit internacional posen de manifest que hi ha un col·lectiu de persones que a l'hora de triar una destinació turística es fixa en coses que van més enllà que les platges siguin maques. Per exemple, a Noruega, el 80% dels turistes abans d'escollir una destinació es fixaven en si era sostenible. Això vol dir que és un mercat en creixement i hem de ser capaços de demostrar que si ens identifiquem com a destinació turística responsable això ha de ser veritat.

Parlem del paradigma d'economia col·laborativa, noves tecnologies i turisme. Es pot considerar que empreses com Airbnb, Über, Bla-

blacar, etc. actuen amb responsabilitat social o simplement s'estan aprofitant d'un nínxol de mercat i d'una tendència?

AH: L'economia col·laborativa l'estan promovent les grans corporacions, i el món cooperatiu té un problema. No pot ser que si volem compartir cotxe ho hàgim de fer mitjançant Google. Com sempre, hi ha gent que fa un bon ús d'aquestes coses i gent que no. Això vol dir que hi ha grans empreses que s'aprofiten d'aquest moviment emergent per fer coses que potser són legals però no són ètiques, com el tema fiscal.

JMC: Si en la nostra societat està emergint una espiritualitat al marge de l'església, aquesta s'ha de replantejar què ha fet malament. Si ara ha aparegut Google al marge dels que fins avui gestionaven la informació, els mitjans de comunicació s'han de plantejar quins errors han comès. I si estan apareixent maneres de fer economia col·laborativa, el món cooperatiu ha de veure quina responsabilitat té, ja que ha aparegut al marge. Com és que no se li ha acudit abans? L'important és que l'economia col·laborativa ha de crear valor per a totes les parts implicades. Estem en un moment de trànsit i cal veure com es poden adaptar les lleis per fer possible que l'economia col·laborativa funcioni, no es tracta de desregularitzar i obrir totes les portes, cal pensar l'impacte que això genera sobre tots els grups d'interès. No pot ser que hi hagi models de negoci que, com que són ben vistos, se'ls permeti tot.

Jo no sóc cooperatista d'una cooperativa, sinó que sóc cooperatista de la cooperació. És clar que en l'hora actual he de pertànyer a una de les múltiples cooperatives que existeixen; però el meu esperit està en totes, tant, que no hi ha en mi la subjecció al nom que s'ha fet gloriós, ni la presumpció de ser soci de la cooperativa més gran. Els meus esforços en el camp de la cooperació, d'ara endavant, tendiran, amb tota sinceritat, cap a la Cooperativa Única.

Joan Rovira Marqués (1884-1937), soci de la cooperativa La Flor de Maig, president de la Federació de Cooperatives de Catalunya el 1937 i defensor de la fusió de les cooperatives de consum. "Hacia la Cooperativa única", *Acción Cooperatista*, 4 d'octubre de 1929, núm. 325